

שעור מורה מוריננו הרב יהודה גנס שליט"א שבת ויקרא ע"ד:

בדין תענית אסתר המוקדמת ליום חמישי

א ["וישלח ספרים אל כל היהודים... לקיים את ימי הפורים האלה... דברי הצומות וזעקתם"¹, וכתב הראב"ד² שלמדים מכאן שחובה גמורה מדברי קבלה לצום בתענית אסתר, וככל חובת ימי הפורים. אולם שאר הראשונים³ נחלקו עליו ונקטו שאין הצום אלא מנהג, ופירוש הפסוק הוא⁴ ש"על דבר הצומות וזעקתם שעברו עליהם בימי המן קיבלו עליהם ימי הפורים לזכר להם לדורות".

ב [ונפקא מינה בין השיטות לענין מעוברות מניקות וכדומה, שלדעת הראב"ד חייבות הם לצום בתענית אסתר כדין תשעה באב, ומאידך לשאר הראשונים אינם חייבות לצום.

ולהלכה פסק הרמ"א כדברי שאר הראשונים, וכמ"ש בסימן תרפ"ו וז"ל: "ותענית זו אינו חובה, לכן יש להקל בו לשעת הצורך, כגון מעוברות או מניקות או לחולה שאין בו סכנה...".

ג [ויתכן שיש עוד נפקא מינה בין השיטות הנ"ל לענין בעל ברית, שלראב"ד לכאור הוא מחויב לצום [וכדין שאר תעניות], משא"כ לסוברים שאינו אלא מנהג יתכן שאינו חייב לצום⁵.

ד [והנה כשחל י"ג באדר בשבת, נהגו ישראל⁶ להקדים התענית ליום ה'⁷, וכתבו בזה הגאונים והראשונים ב' טעמים: א) שנהגו להרבות בסליחות ביום הצום, ואם יצומו ביום ו' יפגע הדבר בהכנות לשבת⁸. ב) שאין זה מכבוד השבת להיכנס אליה כשהוא מעונה, ואף שכשחל י' בטבת בע"ש צמים בו ומשלימים, מ"מ לכתחילה לאחר שבלא"ה אין התענית בזמנה אין ראוי לכתחילה לקבעה בע"ש⁹.

ה [והנה לענין ברית שחלה ביום ה', כתב הרמ"א¹⁰ שיכולים לאכול כל המוזמנים ולהתענות למחרת (ומקור דבריו מדברי הגהות מנהגי הר"א טרוייש שהביא שם שכן נהג מוהר"ר דוד לינצהויט), ומאידך בט"ז האריך לתמוה על דבריו, והסיק שיעשו את הסעודה במוצאי הצום.

ו [ובבית יוסף הביא משבלי הלקט ציטוט של תשובת רש"י, שהשיב לאשה אחת שהיתה צריכה לרכוב להשתדל אצל השלטון ביום ה' שחל בו תענית אסתר מוקדם, ושאלה אם תוכל לאכול ולצום למחרת, והשיב לה שאף שאין תענית זו אלא מנהג אסור לפרוש מן הציבור משום לא תתגודדו.

¹ אסתר ט' ל' ל"א.

² הובאו דבריו בר"ן סוף"ב דתענית ובארחות חיים.

³ עיין בתשובת רש"י המובאת בב"י סימן תרפ"ו וברא"ש ריש מגילה, ובר"ן תענית ז'.

⁴ לשון תשובת רש"י שהובאה בשבלי הלקט (הביאו הב"י סוף סימן תרפ"ו).

⁵ ועיין במשנה ברורה סימן תרפ"ו בשער הציון ס"ק ט"ו שהאריך בזה.

⁶ ואמנם לפנים בישראל היו מקצת קהילות (בספרד) שנהגו לצום ביום ו', וכמובא בארחות חיים.

⁷ ויש להסתפק האם לראב"ד גם ככה, חובת התענית מדברי קבלה, או שכל שאינה בזמנה שוב הו"ל תענית

ממנהג בעלמא.

⁸ כ"כ הרא"ש ריש מגילה בשם תשובות הגאונים והטור ס' תרפ"ו.

⁹ כ"כ המגיד משנה (פרק ה' מהלכות תענית הלכה ה') בשם תשובת הגאונים.

¹⁰ תרפ"ו ב'.

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

ולכאו' נראה מדבריו¹¹ דלא כדברי הגהות מנהגים והרמ"א אלא כדעת הט"ז, דעיקר סברתם שקביעות התענית אינה דוקא ליום ה', אלא שלכתחילה מתענים הציבור בה' ולא בו', אולם במקום הצורך אפשר להקל בזה, ומדברי רש"י מבואר שהזמן נקבע ליום ה' בדוקא, ויש משום לא תתגודדו למתענה בו'.

[ז] ובפרי מגדים ביאר ששורש המחלוקת היא כאיזה טעם¹² לנקוט לעיקר, שלטעם שמשום הסליחות אין צמים בו', א"כ אין זה אלא על כלל הציבור, אבל יחידים יכולים במקום הצורך לצום בו' ולא בה', ולכן לא נקבעה התענית באופן מוחלט בה' ולא בו', משא"כ לטעם שמשום כבוד השבת אין להתענות בו' נקבעה על כן על כולם התענית בה' ולא בו'.

[ח] ובחיי אדם כתב כעין זה שישנה גם נפקא מינה הפוכה¹³, דלרמ"א הסובר שיכולים כל המוזמנים לאכול בה' ולצום בו', א"כ אף בעלי הברית צריכים להשלים למחרת, משא"כ לט"ז הסובר שעיקר הקביעות היתה ביום ה', א"כ בעלי הברית פטורים משום שיו"ט שלהם הוא¹⁴, ושוב אין צריכים להשלים.

[ט] וצ"ע להרמ"א האם אצל המתענים בו' חשיב ממש תענית צבור, או דסוף סוף מכיון שאין הצבור מתענים היום לא הוי תענית צבור, ונפקא מינה לגבי אמירת עננו בתפילת הש"ץ וקריאת ויחל, באם יהי מנין רק מהמתענים בו', ולכאו' מסברא הוי תענית צבור¹⁵, ועדין יש לעיין בזה.

[י] והנה להלכה אף שכתב המשנה ברורה¹⁶ שהנוהג כרמ"א לא הפסיד, מ"מ המנהג כדעת הט"ז, וכמש"כ בח"א.

[יא] ועכ"פ נראה ברור שאין האדם יכול להקל כב' הקולות להזמין את הצבור לסעודה בה' ולא לצום למחרת, דלרמ"א חייב לצום למחרת, ולט"ז אינו יכול לעשות סעודה עכשיו.

¹¹ ועיין באליהו רבה.

¹² מב' הטעמים שהזכרו לעיל מדוע אין לצום ביום ו'.

¹³ שבה יצא חומרא לרמ"א וקולא אליבא דהט"ז.

¹⁴ ויכולים אחר הברית לאכול, וכמש"כ במ"ב.

¹⁵ אולם לגבי ברכת כהנים נראה שאין לשאת כפים במנחה, לאחר שסוף כל סוף אין הצבור מתענה היום ושכיח שכרות.

¹⁶ תרפ"ו ס"ק ז'.